

Gebiedsagenda Limburg

Actualisatie 2012

Inhoud

1	Inleiding	7
	Doel en totstandkoming van de Gebiedsagenda	7
	Een regio met kansen en uitdagingen	9
	Legenda kaart Gebiedsagenda Limburg	10
	Kaart Gebiedsagenda Limburg	11
2	Wat maakt Limburg anders: grensligging en demografische ontwikkeling	15
	Grensligging: van belemmering naar kans	15
	Demografische ontwikkeling	16
3	Rijkvisie	21
4	Regionale visie: lange termijn perspectief, kernambities en provinciale taakvelden	25
	Lange termijn perspectief	25
	De samenhang schematisch weergegeven	25
	Vier kernambities	27
5	Integrale gebiedsopgaven	33
	Greenport Venlo	33
	Midden-Limburg	35
	Zuid-Limburg	36
	Programma Maas	40
	Bijlagen	44
	1 Projecten per integrale gebiedsopgave	44
	2 Buisleidingen	51
	3 Lange termijn ontwikkelingen Limburg	54
	4 Woningbehoefte tot 2050	56
	5 Gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum: stand van zaken	57

Naast hoogopgeleide kenniswerkers voor de topsectoren, heeft Limburg in de toekomst behoefte aan werkers in de zorg, de land- en tuinbouw, het MKB en het toerisme.

1 / Inleiding

Doel en totstandkoming van de Gebiedsagenda

De provincie Limburg is een gebied met economische potenties van nationaal belang, die echter tegelijkertijd worden bedreigd door een aantal specifieke problemen. Om de potenties te benutten en de problemen te onder- vangen, is een gezamenlijke inspanning nodig van Rijk, regio en gemeenten. Deze Gebiedsagenda biedt daarvoor de basis. Het is een gezamenlijk product van het bestaande beleid van genoemde overheden met een fysiek-ruimtelijke inslag. Geen nieuw beleid dus, maar een inventarisatie van de met elkaar samenhangende opgaven op gebiedsniveau. Het gaat daarbij om grootschalige fysiek-ruimtelijke en ruimtelijk-economische veranderingen waarbij minimaal twee overheidslagen actief zijn betrokken.

De Gebiedsagenda is geen besluit om programma's of projecten te gaan uitvoeren. Het is in de meest letterlijke zin van het woord een 'agenda': ze bevat de onderwerpen die de deelnemende partijen belangrijk vinden voor nader overleg. Min of meer een praatstuk dus dat garandeert dat Rijk en regio in het overleg de belangrijkste thema's bij de horens vatten. Ook ontstaat zo meer inzicht in de met elkaar samenhangende opgaven op gebiedsniveau, zodat de plannen beter op elkaar kunnen worden afge- stemd. Het nader overleg heeft plaats in het bestuurlijk MIRT-overleg. Hierin worden straks de keuzes gemaakt en maken partijen (financiële) afspraken over concrete projecten. De Gebiedsagenda is hierbij een belangrijk hulpmiddel.

De minister hecht groot belang aan de gebiedsagenda's. In juni 2012 schreef zij aan de Tweede Kamer: 'In de geactualiseerde gebiedsagenda's zal scherper worden gekozen voor die integrale gebiedsopgaven waar nationale en regionale belangen elkaar versterken en Rijk en regio elkaar met voorrang nodig hebben. Deze prioritering in de integrale gebiedsopgave zal mede als basis dienen voor de door te voeren bezuinigingen op de MIRT-programmering.'

In de Gebiedsagenda worden vanuit een lange termijn- perspectief (de centrale ambitie) kernambities gedefinieerd, die per integrale gebiedsopgave leiden tot 'mogelijke' projecten. De in bijlage 1 opgenomen projecten hebben dan ook het karakter van een voorraadagenda. De meeste projecten zijn nog niet uitvoerig getoetst op hun bijdrage aan de integrale gebiedsopgaven. Deze gedetailleerde toets valt buiten het kader van de Gebiedsagenda. Via het BO-MIRT kan waar nodig een MIRT-onderzoek of MIRT-verkenning worden gestart, als er sprake is van een mogelijke (financiële) betrokkenheid van het Rijk. Dit con- form het MIRT-spelregelkader. Andere projecten, waarbij het Rijk niet is betrokken, dienen eveneens onderling te worden gewogen en beoordeeld op hun bijdrage aan de integrale gebiedsopgaven. Buck Consultants International heeft hiervoor een bruikbare instructie geschreven.¹

De eerste Gebiedsagenda Limburg dateert uit oktober 2009. Het voorliggende document is de tweede versie. Het nieuwe rijksbeleid voor ruimte en mobiliteit, met de toegenomen beleidsruimte voor decentrale overheden, is uitgangspunt. Met de vaststelling van de SVIR (Struc- tuurvisie voor Infrastructuur en Ruimte) in april 2012 is een groot deel van de verantwoordelijkheid voor het ruimtelijk beleid verschoven van het Rijk naar decentrale overheden. Meer dan de vorige versie is deze Gebiedsagenda dan ook geschreven vanuit de regionale verantwoordelijkheid, waarbij de provincie het voortouw heeft. Alleen daar waar ook nationale belangen in het geding zijn, is een rol weggelegd voor het Rijk. De doorvertaling van deze decentralisatie naar provinciaal beleid moet zijn beslag krijgen in het nieuwe POL2014 (Provinciaal Omgevingsplan Limburg). De in juni 2012 vastgestelde Agenda POL2014 geeft hier richting aan.

Nadat over de voorliggende Gebiedsagenda in het bestuur- lijk najaarsoverleg MIRT overeenstemming is bereikt, vormt deze in de komende paar jaar de basis voor het bespreken van onderwerpen en het maken van concrete (financiële) afspraken daarover.

De regio moet met minder mensen dezelfde welvaart zien te houden.

¹_BCI, Gebiedsagenda's, naar een nieuwe werkwijze, Nijmegen/Delft, juni 2011.

Leeswijzer

- Deze Gebiedsagenda bestaat uit een kaart met een toelichtende tekst. De tekst is als volgt opgebouwd.
- Hoofdstuk 2: waardoor onderscheidt Limburg zich van andere regio's? Wat maakt dat Limburg in het fysiek-ruimtelijke beleid andere accenten legt of moet leggen?
 - Hoofdstuk 3: welke nationale opgaven ziet het Rijk weggelegd voor Limburg?
 - Hoofdstuk 4: wat is de centrale ambitie van Limburg zelf? Welke zijn de kernambities en provinciale taakvelden? Op welke zaken wordt gefocust om de kansen te grijpen en de bedreigingen op te heffen?
 - Hoofdstuk 5: in welke gebieden in Limburg concentreren zich de voornaamste opgaven in de komende jaren?
 - Bijlage 1: welke projecten vloeien daaruit voort, in welk stadium verkeren zij (reeds gerealiseerd, lopend of nog te starten) en welke partijen zijn erbij betrokken?

De scheiding tussen hoofdtekst en bijlage heeft een reden. De hoofdtekst zal gedurende enkele jaren zijn geldigheid behouden. De projectentabel is dynamischer van aard: tussentijds kunnen gerealiseerde projecten worden af-gevoerd, er kunnen nieuwe projecten worden toegevoegd, de projectbeschrijving kan veranderen. Dit alles zonder dat de hoofdtekst veranderd hoeft te worden.

Het voornemen is om jaarlijks, voorafgaand aan het BO-MIRT, de bijlage met projecten te actualiseren.

Een regio met kansen en uitdagingen

De provincie Limburg neemt in Nederland een bijzondere positie in. Enerzijds is het gebied, vanuit de Randstad gezien, perifeer gelegen. De grens met de buurlanden Duitsland en België is ruim drie keer zo lang als die met de naburige Nederlandse provincies Noord-Brabant en Gelderland. Anderzijds ligt Limburg, bezien op de grotere Europese schaal, juist strategisch op een gunstige plaats, als onderdeel van sterke economische netwerken als de Technologische Topregio Eindhoven-Leuven-Aken (TTR- ELAt) en Brainport 2020. Stedelijke centra als Amsterdam, Rotterdam, Luik, Brussel, Antwerpen, Aken, Keulen, Düsseldorf, Parijs en Londen liggen binnen enkele uren reisafstand.

Met deze uitstekende internationale ligging en de grote landschappelijke kwaliteiten heeft Limburg in potentie een excellent vestigingsklimaat voor bedrijven en een woon-klimaat dat inwoners een goede kwaliteit van leven biedt. Het gebied kan verder uitgroeien tot een internationale top-regio op het vlak van de kenniseconomie, met de potentie zich te ontwikkelen tot een belangrijke groeimotor van ons land. In weerwil van deze kansen moet tegelijkertijd worden vastgesteld dat Limburg nog te weinig economische dynamiek kent. Er is sprake van een (dreigende) krimp en veranderende samenstelling van de bevolking, met gevolgen voor de woningmarkt en de vraag naar voorzieningen. Hierdoor komt ook de omvang van de beroepsbevolking onder druk te staan. De kansen, die de internationale ligging biedt, worden nog onvoldoende benut. Ook is een kwalitatieve verbetering van de woning-voorraad nodig, vooral in de meer verstedelijkte delen van Limburg. Er ligt voorts een belangrijke uitdaging in de sfeer van het water: de bescherming in het Maasdal tegen wateroverlast, het op peil houden en waar nodig brengen van de waterkwaliteit en het in evenwicht brengen van de droogte- en wateroverschotten in Noord- en Midden-Limburg. De regio staat al met al voor de uitdaging om met minder mensen het niveau van welzijn en welvaart te behouden.

Het Rijk onderkent het belang van Limburg. Het Rijk heeft Zuidoost-Nederland aangewezen als de Brainport Zuidoost-Nederland, de belangrijkste toptechnologie-regio van ons land. Dit is verwerkt in de SVIR en het topsectorenbeleid. Met de beide mainports behoort Zuidoost-Nederland daarmee tot de drie belangrijkste eco-nomische gebieden van Nederland. Limburg is onderdeel van deze Brainport, een regio dus met grote potenties.

Brainport 2020

De feiten tonen aan dat de positie van Brainport 2020 nu al sterk is. Brainport huisvest 18% van de Nederlandse bevolking, maar zorgt voor 54% van alle patenten, 35% van de vaderlandse export, 25% van alle buitenlandse investeringen en 45% van alle investeringen in *research and development*. Daarmee behoort het gebied nu al tot de sterkste en meest innovatieve economische regio's in Europa, met werk voor nagenoeg iedereen. In het programma Brainport 2020 gaat Zuidoost-Nederland de komende jaren voor een plek in de top 3 in Europa (en top 10 in de wereld).

Legenda kaart Gebiedsagenda Limburg

- Stedelijke regio met topsectoren
- Gebieden met concentratie van opgaven van nationaal belang

Versterking economisch profiel

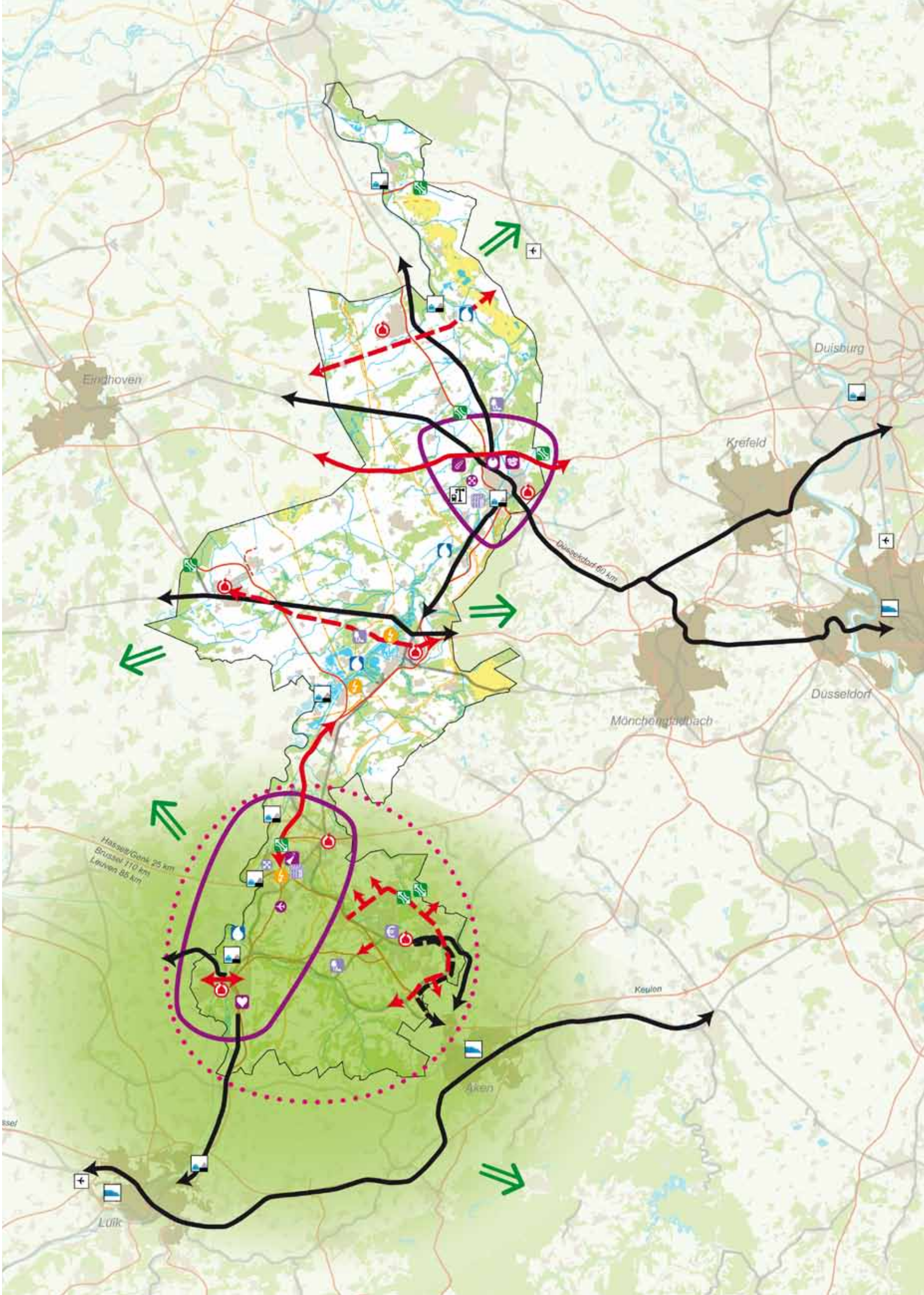
- Topsectoren (nationaal)
 - Agro & Food
 - Tuinbouw en Uitgangsmaterialen
 - Life Sciences & Health
 - Chemie en materialen
 - Logistiek (Venlo)
- Maastricht-Aachen-Airport
- Multimodaal knooppunt Noord-Limburg
- Multimodaal knooppunt Zuid-Limburg
- Ondersteunende sectoren (regionaal)
 - High Tech Systemen & Materialen
 - Vrijtijdseconomie (incl. retail)
 - Financieel administratief cluster
 - Luchthaven buitenland
 - HSL - station

Bereikbaarheid

- Weg (nationaal)
 - A2 structurele verbreding Het Vonderen-Kerensheide
 - A67
 - Ruimtelijke Mobiliteitspakket Maastricht Noord (RMP)
 - N297n-B56-A46
- Weg (regionaal)
 - Buitenring Parkstad Limburg (BPL)
 - N280 Weert-Roermond
 - N270
 - Randweg Nederweert N266
- Spoor
 - HST-connect Düsseldorf (personen)
 - Eindhoven-Venlo-Duisburg (goederen)
 - HST-connect Aken
 - HST-connect Maastricht-Luik
 - Elektrificatie/verdubbeling Heerlen-Herzogenrath
 - Maaslijn
 - IJzeren Rijn
 - Hasselt-Maastricht
 - Avantislijn (regionaal)
 - Railterminal Venlo
- Havens
 - Wanssum, Venlo, Maasbracht, Born, Stein
 - Gennep en Maastricht
- Energie
 - Electriciteitscentrale (bestaand/nieuw)
 - Hoogspanningsleiding (nog niet op kaart)
 - Buisleidingen (nog niet op kaart)

Kwaliteit van leven

- Verstedelijking/herstructurering
 - Met rijksbijdrage (Belvédère, Maankwartier, Maastricht NO, Heerlen MSP, Hoensbroek, Brunssum, Vrieheide, Kerkrade West)
 - Zonder rijksbijdrage (Zitterd-revisited, Tass, emplacement Venlo, Venray Brükske, Roermond Donderberg/Tegelarijveld, Weert Centrum)
- Natuur/landschap/cultuurhistorie
 - Nationale parken
 - Drielandenpark
 - Groene verbinding
 - Natuurbrug
- Programma Maas
 - Grensmaas
 - Zandmaas
 - Ooijen-Wanssum
 - Maasplassen

**Van de zes achterlandknooppunten
heeft de Greenport Venlo de meest
strategische ligging ten opzichte van
het internationale knooppunt Duisburg.**

Met steden als Luik, Aken en Hasselt is de Euregio Maas-Rijn een dichtbevolkt gebied met een in potentie grote interne markt voor producenten en consumenten.

2 / Wat maakt Limburg anders: grensligging en demografische ontwikkeling

Limburg onderscheidt zich door twee aspecten – de grensligging en de demografische ontwikkelingen – van de andere regio's en provincies in Nederland. Beide aspecten maken dat de opgave in Limburg een specifiek karakter heeft.

Grensligging: van belemmering naar kans

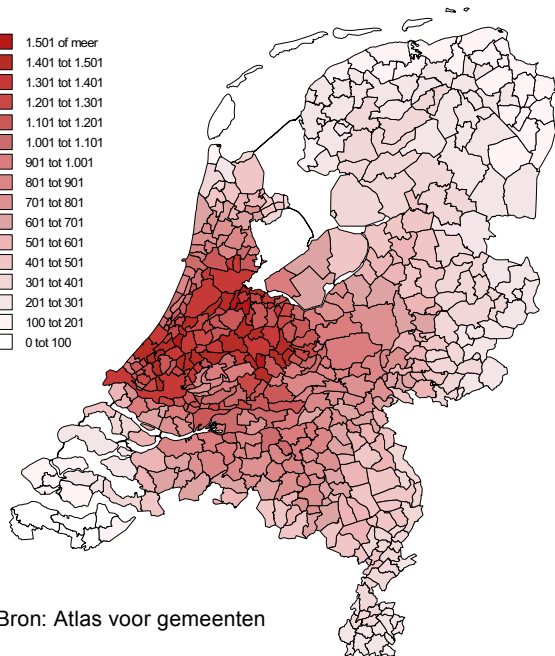
Europa richt het vizier steeds meer op de ontwikkeling van sterke regio's, ook over landsgrenzen heen. Dat is de manier waarop de Europese Unie via versterking van de zogeheten 'territoriale cohesie' Europa aan elkaar wil laten groeien, als het 'Europa van de regio's'. Voor Limburg biedt dit grote kansen. Samen met de buurregio's in België en Duitsland kan de provincie werken aan concrete maatregelen die inhoud geven aan deze Europese gebiedsontwikkeling en die het leven, wonen en werken van Europese burgers kunnen verbeteren. Zo is er in Limburg sprake van een relatief grote grenspendel (mensen die in een ander land wonen dan waar ze werken) en van grensoverschrijdende koopstromen van vele honderden miljoenen euro's. Onderwijsinstellingen aan weerszijden van de grens werken steeds meer samen. Het is de opgave om de bestaande grenzen op het gebied van onder meer regelgeving, fiscaliteit en taal, die nog steeds een rem vormen op het over de grens werken en volgen van opleidingen, te slechten. Om dit mogelijk te maken, is het noodzakelijk de bestaande infrastructuur

en verbindingen van openbaar vervoer te verbeteren. De aanbevelingen van de Commissie Hermans wijzen hierbij de weg. Limburg zal dan ook actief participeren in de zogeheten GROS-activiteiten (GRrensOverschrijdende Samenwerking, onder coördinatie van het ministerie van BZK).

De potenties van een arbeidsmarkt waarin grenzen geen belemmering meer vormen, worden in de onderstaande figuren helder in beeld gebracht. Als de banen in het buitenland worden meegeteld (kaart 1), is het aantal banen die liggen binnen het bereik van gemeenten veel hoger dan wanneer het buitenland niet meetelt (kaart 2). De grenzen spelen voorlopig nog wel degelijk een rol. Limburg en het aangrenzende buitenland ontwikkelen zich in toeristisch opzicht en ook als woningmarkt steeds meer tot één gebied. Op de arbeidsmarkt en in het volgen van onderwijs blijven de grenzen daarentegen een obstakel. De verbinding met de regio Eindhoven en verder gelegen Nederlandse steden blijft daarom voorlopig de interessantste als het gaat om scholing en bereikbare banen.

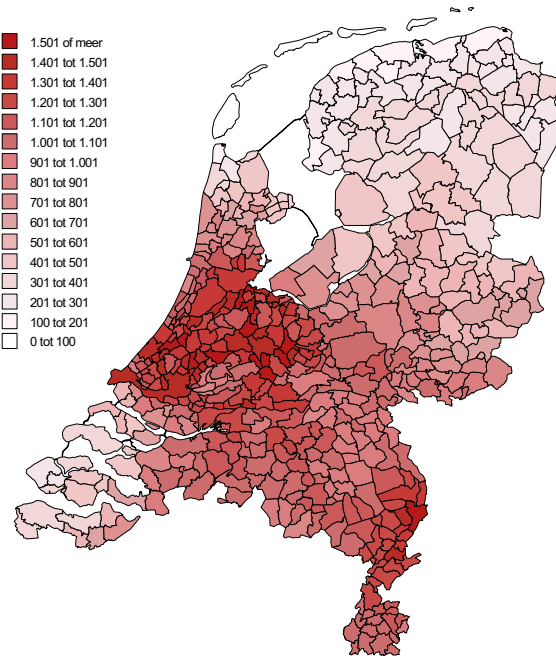
In Zuid-Limburg biedt de Euregio Maas-Rijn grote potentiële ontwikkelingskansen die nu nog te veel achter de genoemde grenzen verborgen blijven. Met steden als Luik, Aken en Hasselt is het een dichtbevolkt gebied met een in potentie grote interne markt voor producenten en consumenten. Om de groeikansen te benutten, is het noodzakelijk het MAHHL-gebied (Maastricht, Aken, Heerlen, Hasselt, Luik), samen met Sittard-Geleen en

Kaart 1: Bereikbaarheid van banen vanuit de gemeente, banen in het buitenland tellen **niet** mee.

Bron: Atlas voor gemeenten

Kaart 2: Bereikbaarheid van banen vanuit de gemeente, banen in het buitenland tellen **wel** mee.

Genk, economisch en infrastructureel sterker te verknopen. Door het aantal relaties over de grens te vergroten, ontstaat meer massa. Massa die zeker in een situatie van krimp nodig is om de interne markt daadwerkelijk gestalte te geven.

Midden- en Noord-Limburg vormen samen een relatief dunbevolkt tussengebied, met een strategisch gunstige ligging op de internationale oost-west-as tussen de Randstad, Antwerpen en het technologische centrum Eindhoven enerzijds en het Europese achterland anderzijds (een Europese 'TEN-t corridor'). Venlo is een belangrijke logistieke hotspot op deze as. Hier biedt de grote externe markt stimulansen voor de doorontwikkeling van bedrijvigheid, zowel binnen als buiten de agrofoodsector. Dit geldt des te sterker nu het goederenvervoer de komende decennia naar verwachting nog flink zal toenemen, gelet ook op de verwachte ontwikkelingen op de tweede Maasvlakte.

Demografische ontwikkeling

Zuid-Limburg heeft als eerste regio in Nederland te maken met een sterke afname van de bevolking. Anders dan andere 'topkrimpgebieden' in ons land (Zeeuws-Vlaanderen en Noord-Oost-Groningen) is Zuid-Limburg het enige sterk verstedelijkte gebied dat krimpt. De krimp manifesteert zich op dit moment het sterkst in Parkstad Limburg. De daling van het aantal inwoners en huishoudens is op zich echter niet het grootste probleem. Veel meer is dat de verandering in de samenstelling van de bevolking en huishoudens (meer ouderen door vergrijzing, minder jongeren door ontgroening). Dit heeft grote gevolgen voor het nadenken over en ingrijpen in zaken als woningbouw, groen en blauw, arbeidsmarkt, mobiliteit en voorzieningen. De daling van de bevolking is vooral een gevolg van het sterfteoverschot. De inkomende en uitgaande migratiestromen zijn nog steeds in balans, waarbij een licht negatief binnenlands migratiesaldo wordt gecompenseerd door een licht positief buitenlands saldo. Er is wel sprake van enige selectiviteit in de migratiestromen: er vertrekken relatief meer jongeren (tussen 15 en 30 jaar), er vestigen zich relatief meer personen en huishoudens, al dan niet met kinderen, in de leeftijdscategorie boven 30 jaar. Uit onderzoek van NICIS ('Hoger opgeleiden in grote steden in Nederland: brain drain of brain gain') blijkt dat er geen sprake is van een *brain drain* vanuit Maastricht.

De daling van de bevolking in Zuid-Limburg (Parkstad Limburg voorop) leidt nu al tot woningoverschotten en sluiting van scholen. Hier zijn nauwelijks meer inkomsten te verwachten uit aanvullende woningbouw, nieuwe bedrijventerreinen of kantoorlocaties. Er zal netto meer moeten worden gesloopt dan gebouwd. Scholen zullen moeten worden gesloten of samengevoegd. Dit maakt ruimtelijke ingrepen in het gebied gecompliceerd en moeilijk financieerbaar. Daar komt bij dat de aanpak op regionaal niveau vorm moet krijgen, om te voorkomen dat steden elkaar gaan beconcurreren en er spanning ontstaat tussen de steden en de dorpen in het Heuvelland. Er is al jaren sprake van een daling van de potentiële beroepsbevolking, een forse bedreiging voor de economische ontwikkeling. Bij een stagnerende beroepsbevolking zal de regio dus de arbeidsparticipatie moeten verhogen en arbeidskrachten van buiten moeten aantrekken.

Er is een verschil in het tempo waarin de steden in Zuid-Limburg te maken krijgen met krimp. Steden kunnen bij de aanpak van elkaar leren en ook dat maakt samenwerking onontbeerlijk. De strategische basis hiervoor is gelegd in het Kompas voor samenwerking in Zuid-Limburg, het strategisch ontwikkelingsprogramma Zuid-Limburg, dat mede is ondertekend door de minister van BZK (namens het Kabinet).

In Midden- en Noord-Limburg is nu nog geen sprake van een afname van de bevolking, maar de demografische omslag is ook hier op termijn te verwachten (in Midden eerder dan in Noord). Vandaar dat deze regio's zijn aangewezen als 'anticipeergebieden', die zich moeten voorbereiden op de demografische omslag. De toename van de potentiële beroepsbevolking (15- tot 65-jarigen) is in Midden en Noord al tot stilstand gekomen. De verdere ontwikkeling van een gebied als Greenport Venlo, dat ook nationaal wordt gezien als een economisch brandpunt van de eerste orde, kan alleen slagen als er voldoende arbeidspotentieel is. Om een goed antwoord te kunnen bieden aan de voorziene sterke groei van het aantal arbeidsplaatsen en de daarmee samenhangende vraag naar woonruimte moeten er daarom nieuwe, aantrekkelijke woonmilieus worden geschapen, inclusief goede (grensoverschrijdende) openbaar vervoersverbindingen. Door huishoudensverdunding neemt het aantal huishoudens in Midden- en Noord-Limburg nog toe tot circa 2025. Er is nog (enige) ruimte voor aanvullende nieuwbouw. De inkomsten hieruit moeten optimaal worden ingezet voor de herstructurering en kwalitatieve verbetering van bestaande wijken en de (her)ontwikkeling van nieuwe woongebieden.

De huidige (Zuid) en toekomstige (Midden en Noord) krimp in Limburg werkt door in alle gebiedsontwikkelingen en projecten. Ze kan bedreigend zijn (bijvoorbeeld door de kwantitatieve en/of kwalitatieve tekorten in het arbeidsaanbod), maar Limburg gaat voor de kansen van de demografische omslag. De provincie kan en wil op dit gebied een voorloperspositie in Nederland innemen. Krimp heeft nationale aandacht. Er zijn adviezen uitgebracht door het Topteam Krimp (Dijkstal/Mans) en de Commissie Deetman. Hierin wordt Parkstad Limburg gezien als een proefregio voor herstructureringsopgaven in gebieden met bevolkingsdaling. Met de ervaringen die in Parkstad worden opgedaan, kan de rest van ons land in de nabije toekomst haar voordeel doen. Limburg wil dan ook op een innovatieve manier de demografische omslag tegemoet treden.

De regionale aanpak voorkomt dat steden elkaar beconcurreren en dat er spanning ontstaat tussen steden en dorpen.

**Meer gebruik maken van de potentie van
Midden-Limburg in de sfeer van leisure.**

Rijk en regio overleggen vooraf over investeringsvoornemens op het gebied van ruimte of mobiliteit om zo maximaal rendement te bereiken.

3 / Rijksvisie

Volgens de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) ziet het Rijk met betrekking tot Limburg de volgende nationale opgaven:

- verbeteren van het vestigingsklimaat van de Brainport Zuidoost-Nederland door het optimaal benutten en waar nodig verbeteren van de (internationale) bereikbaarheid van het gebied via weg, water, spoor en lucht;
- versterken van de primaire waterkeringen (door middel van het hoogwaterbeschermingsprogramma) en uitvoeren van het gebiedsgerichte deelprogramma Rivieren uit het Deltaprogramma;
- tot stand brengen en beschermen van de (herijkte) Ecologische Hoofdstructuur (EHS), inclusief de Natura 2000-gebieden, en ontsnipperen van de rijks- en provinciale infrastructuur in de EHS en POG (Provinciale ontwikkelingszone groen);
- ruimtelijk mogelijk maken van het (internationaal) buisleidingnetwerk vanuit Rotterdam en Antwerpen naar Chemelot en het Roergebied (zie bijlage 2);
- uitvoeren van een MIRT-onderzoek naar het goederenvervoer over het spoor op de lange termijn;
- uitvoeren van een MIRT-onderzoek naar de ruimtelijk-economische en infrastructurele opgaven rond de Greenport Venlo.

In de SVIR is tevens vastgelegd: 'Wanneer rijksdoelen en nationale belangen raken aan de regionale opgaven, vraagt dit om heldere taakverdeling en samenwerkingsafspraken tussen de betrokken overheden. Het Rijk maakt met de regio integrale afspraken voor alle ruimtelijke en mobiliteitsonderwerpen in de bestuurlijke overleggen MIRT, aan de hand van de Gebiedsagenda's.' Concreet betekent dit dat als het Rijk en de regio investeringsvoornemens hebben op het gebied van ruimte of mobiliteit die elkaars belangen raken, zij vooraf overleggen over de afstemming daarvan, om zo een maximaal rendement te behalen.

Voor het Limburgse deel van de Brainport Zuidoost-Nederland ambieert het Rijk het inzetten op de samenhangende en elkaar versterkende ontwikkeling van de topsectoren Chemie/materials (Sittard-Geleen), Life Sciences & Health (Maastricht), Logistiek, Agrofood/Tuinbouw en Uitgangsmaterialen (Greenport Venlo). Daarnaast wil het Rijk dat er kansen worden geboden aan de sectoren High Tech Systems en Nieuwe Energie. Het Kabinet heeft een en ander nader uitgewerkt in zijn reactie op het rapport Brainport 2020. Hierin onderschrijft het Kabinet de ambitie, visie en daaruit voortvloeiende uitvoeringsagenda. Het Kabinet geeft tevens aan hoe het Rijk zal bijdragen aan de uitvoering van de Brainport 2020-agenda op de vier in het rapport onderscheiden domeinen: *people, technology, business en basics*. Voor de Gebiedsagenda Limburg, die gericht is op fysiek-ruimtelijke randvoorwaarden voor het realiseren van de integrale gebiedsopgaven, is met name de rijksreactie op het domein *basics* van belang. Het Rijk zet vooral in op het verbeteren van de (internationale) bereikbaarheid via onder meer weg, spoor en lucht. Decentrale overheden hebben het voortouw voor een goed woon-en werkklimaat en een voldoende kwalitatief aanbod van groen, cultuur en sport. Voor de Brainport zal in samenwerking met de regionale partners een urgentieaanpak worden uitgewerkt, in combinatie met het Beter Benutten van de infrastructuur. Voor de A67 zijn procesafspraken gemaakt. Het Rijk zal met de decentrale overheden de gevolgen uitwerken van een mogelijke aanpak voor het handhaven, verbeteren en realiseren van spoorverbindingen met de ICE-stations in Düsseldorf, Aken en Luik.

Moet elders in het land het woningtekort worden beperkt, in delen van Limburg is het vooral zaak om het woningoverschot niet te ver te laten oplopen.

In de hoogwaardige, internationaal georiënteerde kenniseconomie van 2030, moeten het excellente vestigings- klimaat en een uitstekende kwaliteit van leven elkaar versterken.

4 / Regionale visie: lange termijn perspectief, kernambities en provinciale taakvelden

Lange termijn perspectief

Voor de lange termijn (zie ook bijlage 3) heeft Limburg als centrale ambitie het behouden en versterken van het vestigingsklimaat voor bewoners en bedrijven. Limburg wil in 2030 via een duurzame transitie verder zijn uitgegroeid tot een hoogwaardige, internationaal georiënteerde kennis-economie, waarbij een excellent vestigingsklimaat en een uitstekende kwaliteit van leven elkaar versterken. Hierbij heeft Limburg gebruikgemaakt van de unieke grensligging tussen België en Duitsland en van de centrale ligging tussen (inter)nationale metropolitane (kennis)agglomeraties. Ook heeft de regio slim ingespeeld op de demografische ontwikkeling.

In het provinciale Coalitieakkoord 2012-2015 is het lange termijnperspectief nader uitgewerkt in vier kernambities. We citeren: 'We kiezen voor investeringen in een leef- en vestigingsklimaat, waarin de kwaliteit van wonen en leven, het menselijk kapitaal, een sterk en duurzaam economisch profiel en goede verbindingen (zowel fysiek, digitaal als bestuurlijk) onze kernambities vormen. Deze kernambities willen we in evenwichtigheid en samenhang verwezenlijken.'

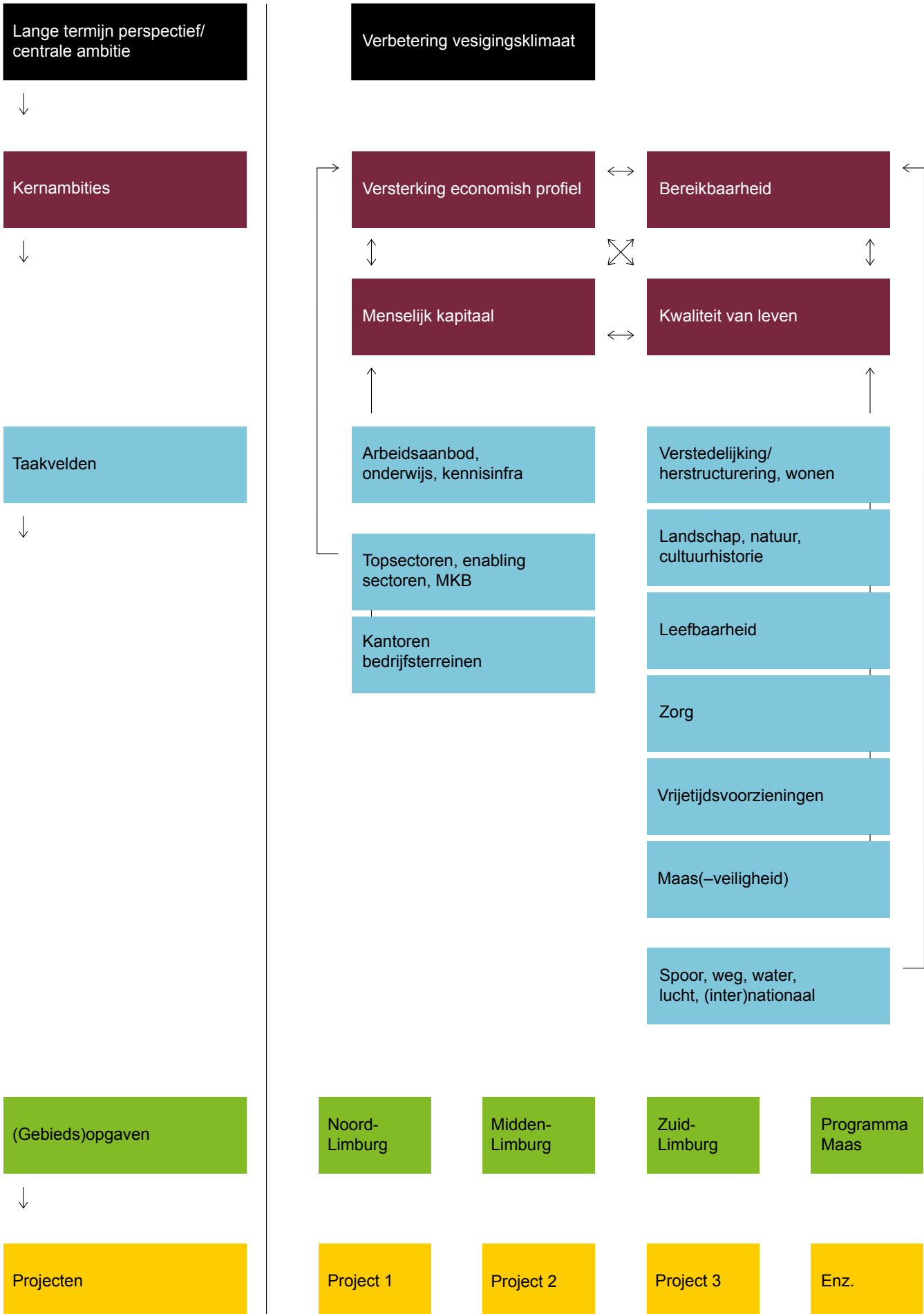
In dit hoofdstuk worden de kernambities verder uitgewerkt. De ambities hangen zoals gezegd nauw met elkaar samen. Voor een nadere uitleg van de relaties verwijzen we naar pagina 26 waarin de samenhang tussen het lange termijn perspectief, de kernambities en de provinciale taakvelden ² in een schema wordt weergegeven.

De samenhang schematisch weergegeven

In het hierna volgende schema staat in de linkerkolom de werkwijze in deze Gebiedsagenda: het lange termijn perspectief c.q. de centrale ambitie wordt uitgewerkt in kernambities. De provincie kan via maatregelen op de taakvelden invloed uitoefenen op het realiseren van de kernambities. In het verband van deze Gebiedsagenda gaat het daarbij nadrukkelijk alleen om maatregelen met een fysiek-ruimtelijke en ruimtelijk-economische component. De beïnvloeding op de taakvelden krijgt concreet gestalte in de (gebieds)opgaven en die monden tot slot, onderin de kolom, uit in projecten.

Het rechterdeel van het schema maakt inzichtelijk dat het nastreven van de ene ambitie ook bijdraagt aan het realiseren van andere ambities. Ook wordt duidelijk welke taakvelden bijdragen aan welke ambities. Zo ontstaan tal van dwarsverbanden. Maatregelen om de bereikbaarheid te verbeteren, dragen bijvoorbeeld ook bij aan een versterking van het economisch profiel, maar ook aan het menselijk kapitaal en de kwaliteit van leven. Het schema laat zien dat de opgave in Limburg niet is gediend met het nemen van geïsoleerde maatregelen op slechts één gebied of voor slechts één ambitie.

² / De taakvelden zijn de terreinen waarop de provinciale taken en verantwoordelijkheden liggen.

Vier kernambities

Versterking van het economisch profiel

Limburg staat voor de strategische opgave om door te groeien naar een internationaal georiënteerde hoogwaardige kenniseconomie. Daarvoor zet de regio in de eerste plaats in op de samenhangende en elkaar versterkende ontwikkeling van de aanwezige topsectoren Chemie/materials (accent in Sittard-Geleen), Life Sciences & Health (accent in Maastricht), Agrofood/Tuinbouw en Uitgangsmaterialen (accent in Greenport Venlo) en Logistiek. Daarnaast fungeren de sectoren Logistiek, Vrijtijdssector (inclusief detailhandel), Financiën en Administratie, High Tech Systems en Nieuwe Energie als belangrijke ondersteunende sectoren ('enablers') voor de topsectoren. Dit geheel van (top)sectoren is stevig geworteld in (en grotendeels voortgekomen uit) een sterke maakindustrie. De inzet op meerdere groeimotoren waaronder de Chemelotcampus, de Maastrichtse Healthcampus en het cluster Greenport/Klavertje 4 zorgt daarbij voor meerwaarde, en de overheid kan hieraan bijdragen door onder meer mee te investeren in vastgoed en fysieke en kennisinfrastructuur. Zij doet dit in nadrukkelijke samenwerking in triple helix-verband met onderwijs-/onderzoeksorganisaties en met het bedrijfsleven. Gezamenlijk gedragen uitwerking van de Brainport 2020-filosofie wordt geïmplementeerd in N-Limburg (via Greenport Venlo), M-Limburg (via Hoge Dunk/Ontwikkelingsmij Midden-Limburg) en Z-Limburg (via Limburg Economic Development LED).

Limburg wil op deze manier uitgroeien tot één grote kennisregio, samen met Zuidoost-Brabant (in de Brainport Zuidoost-Nederland) en het aangrenzende buitenland (de buurregio's in de ELAT-driehoek). De inzet op meerdere groeimotoren waaronder de Chemelotcampus, de Maastrichtse Healthcampus en het cluster Greenport/Klavertje 4 zorgt daarbij voor meerwaarde, en de overheid kan hieraan bijdragen door onder meer mee te investeren in vastgoed en fysieke en kennisinfrastructuur. De logistieke sector (zie hierna onder Bereikbaarheid) is niet alleen voorwaardenscheppend voor de ontwikkeling van de industrie, maar schept ook nieuwe bedrijvigheid in de distributie en andere toegevoegde waarde op logistiek vlak. Naast en in samenhang met de grote spelers in de (top)sectoren leveren de maakindustrie en het Midden- en Kleinbedrijf een belangrijke bijdrage aan het gewenste economische profiel van Limburg.

De ruimtelijke investeringen in het kader van de Gebiedsagenda moeten de fysieke randvoorwaarden scheppen om de noodzakelijke transitie te kunnen maken. In dit verband

ligt er ook een opgave op het gebied van (de herstructurering van) bedrijventerreinen en kantoorlocaties.

Bereikbaarheid: robuuste netwerken binnen én over de grenzen

Een goede (grensoverschrijdende) bereikbaarheid, voor zowel het personen- als goederenvervoer, is cruciaal voor het functioneren van de nationale economie én voor het vestigingsklimaat in Limburg zelf. Dit geldt zowel voor de (kwaliteit van de) verbindingen met de rest van Nederland en met Europa, als voor de knooppunten tussen de verschillende modaliteiten (spoor, weg, water en lucht), in het bijzonder in de Greenport Venlo (barge- en railterminal) en het logistiek knooppunt Zuid-Limburg (binnenhavens Born/Stein en goederenterminal Chemelot). Beide logistieke hotspots bieden goede mogelijkheden voor het realiseren van 'synchromodaliteit' in het goederenvervoer.

Het grensoverschrijdende hoofdwegenet (A2, A67, A73, A76, die tevens fungeren als ontwikkelingsassen) is na realisatie van de bijlage 1 genoemde maatregelen op orde.

Bij de aanpak van mobiliteitsproblemen gaat de regio als volgt te werk. De eerste stap is bewustwording over de aard en omvang van de problemen. Daarna volgen het (beter) benutten van de bestaande infrastructuur, beïnvloeden van het mobiliteitsgedrag om onder meer de *modal split* te veranderen, brengen van meer samenhang in ruimtelijke ontwikkeling en mobiliteit door ook voor personen multimodale locaties te ontwikkelen en, pas als laatste stap uitbreiden van bestaande en bouwen van nieuwe infrastructuur.

Limburg zet de komende jaren met name in op het verbeteren van de capaciteit, kwaliteit en bediening van de (bestaande) spoorinfrastructuur binnen de regio en met het buitenland. Het gaat hierbij onder meer om het aantakken op het hogesnelheidsnet (HSL-stations Düsseldorf, Luik en Aken) en verbeteren van de railverbindingen tussen de steden Maastricht, Parkstad en Sittard-Geleen. Daarnaast wil de provincie investeren in het verhogen van de capaciteit of verbeteren van de kwaliteit van een aantal wegverbindingen, en in beperkte mate in de aanleg van nieuwe wegen. Bij de vaarwegen richt de provincie zich op het beter benutten van de bestaande capaciteit door het verbeteren van overslagfaciliteiten in de havens, en door de sluizen in de Maas 24 uur per dag operationeel te maken. Ook wil Limburg (de groei van) het transport via buisleidingen stimuleren (zie bijlage 2) en meewerken bij het realiseren van de nodige hoogspanningslijnen.

Kwaliteit van leven

Limburg heeft een aantal uitgesproken kwaliteiten die de provincie aantrekkelijk maken als vestigingsplaats. Het wonen is betaalbaar (de prijs voor een gemiddelde koopwoning ligt circa € 50.000 onder het Nederlandse gemiddelde), er zijn voldoende woningen beschikbaar en de tevredenheid over de woning, de directe woonomgeving en het omringende landschap is hoog. Deze kwaliteiten moeten behouden blijven en waar mogelijk verder worden ontwikkeld.

Daarnaast zijn er echter ook belangrijke aandachtspunten. Zoals elders moet ook in Limburg de woningvoorraad in kwantitatief en kwalitatief opzicht beter worden afgestemd op de vraag. Bijzonder is echter dat de regio daarnaast moet inspelen op de demografische omslag en de deels daarmee samenhangende waardedaling van het onroerend goed. Waar elders in het land wordt gestreefd naar een beperking van het woningtekort is het voor (delen van) Limburg vooral zaak om het woningoverschot niet te ver te laten oplopen. Dit beeld is overigens niet voor alle delen van Limburg nu al even sterk (zie het kader). Er is dus sprake van een dubbele opgave: enerzijds het overschot aan woningen uit de markt halen, anderzijds bepaalde woonmilieus verbeteren en vernieuwen. Daarnaast is er nog de wens de bestaande woningvoorraad duurzamer te maken. Met name in het sterk verstedelijkte Zuid-Limburg is dit een complexe opgave. Omdat er geen ruimte meer is voor aanvullende woningbouw, valt een belangrijke financieringsbron voor de vernieuwing en verduurzaming van woonmilieus en het op peil houden van het voorzieningenniveau weg. In Midden- en Noord-Limburg is de herstructureringsopgave voorlopig minder groot. Hier is ook nog enige ruimte voor uitbreiding van de woningvoorraad.

Limburg staat bij de woningbouwopgave een strategie voor ogen die inspeelt op de gevolgen van de demografische omslag. Er moeten nieuwe duurzame woonmilieus komen die bijdragen aan het vasthouden en aantrekken van de nodige arbeidskrachten die de dreigende daling van de beroepsbevolking kunnen compenseren. Om in te spelen op de toekomstige krimp moet hierbij sterk worden ingezet op flexibel bouwen, met woningen die relatief gemakkelijk zijn aan te passen aan de veranderende vraag. Naast de opgave voor (vervangende) nieuwbouw van woningen er ook nog een grote herstructureringsopgave op het gebied van kantoren, winkels, bedrijventerreinen, scholen en voorzieningen.

Groei van de woningbehoefte per regio tot 2050

Zoals blijkt uit bijlage 4 ('Woningbehoefte tot 2050') is er in de provincie tot 2020 nog een lichte netto toename te verwachten van de woningbehoefte (in Noord- en Midden Limburg 0.5% per jaar, in Zuid-Limburg 0.06% per jaar). Van 2020 tot 2030 is er nog een lichte groei in Noord- en Midden-Limburg, terwijl in Zuid-Limburg een daling inzet. Na 2030 neemt de woningbehoefte dan in heel Limburg fors af.

Limburg wil de bestaande groene en blauwe structuren behouden en versterken. Het aantrekkelijke landschap en de aanwezige cultuurhistorische elementen in de provincie dragen bij aan de kwaliteit van leven en daardoor ook aan het tot stand brengen van een excellent vestigingsklimaat. Het nationaal landschap Zuid-Limburg en de groen-blauwe mantel rondom de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en beken krijgen daarbij extra aandacht. Behalve op behoud en verbetering van het bestaande (nationale) landschap en de overgang tussen stad en land richt Limburg zich ook op natuurbehoud. De ambitie is om aaneengesloten, deels grensoverschrijdende, natuurgebieden te creëren die deel uitmaken van de per 2012 te realiseren (herijkte) EHS. Dit is nodig om de teruggang van de biodiversiteit in Nederland te stoppen. Limburg wil in dit verband een betere aansluiting bewerkstelligen met de natuurgebieden aan de andere kant van de grens in de Kempen, Ardennen, Nordrhein-Westfalen en Eifel. Limburg is een schatkamer voor cultureel erfgoed en de opgave is om dit in stand te houden. De toegankelijkheid van de waardevolle landschappen dient te worden vergroot door de aanleg van toeristische fiets- en wandelverbindingen. Ter bevordering van de kwaliteit van leven zet Limburg verder in op een adequate zorgstructuur en kwalitatief goede sport- en cultuurvoorzieningen en -evenementen. In het Maasdal zijn de inspanningen gericht op de bescherming tegen wateroverlast (Deltaprogramma Grote Rivieren), verbeteren van de waterkwaliteit en het voorkómen van droogte- en wateroverschotten in met name Noord- en Midden Limburg.

Duurzaamheid is een randvoorwaarde en toetssteen bij alle activiteiten ten behoeve van het behoud en de bevordering van de kwaliteit van leven. Limburg heeft de ambitie koploper te zijn in de ontwikkeling van innovatieve duurzaamheidsconcepten zoals Cradle-to-Cradle (C2C). De ontwikkeling en vermarkting van nieuwe duurzame inrichtingsconcepten kan een impuls geven aan de regionale economie. De C2C-principes zijn of worden onder

meer toegepast bij de inrichting van het Floriade-terrein en in integrale gebiedsontwikkelingen als Klavertje 4 en de ondertunneling van de A2. Uit het oogpunt van duurzaamheid is de samenhang van de ruimtelijke ontwikkeling met de mobiliteit van belang. Het is cruciaal dat de autoafhankelijkheid binnen de regio niet verder toeneemt en zelfs wordt teruggedrongen. De bereikbaarheid van bedrijventerreinen via het openbaar vervoer kan beter. Het concentreren van publiekstrekkende functies heeft bij voorkeur plaats op multimodaal bereikbare locaties. Daarnaast moeten de huidige centra multimodaal bereikbaar zijn of blijven.

Menselijk kapitaal

De kernambitie 'menselijk kapitaal' heeft vooral betrekking op de beschikbaarheid van personeel (arbeidspotentieel) en werkgelegenheid (banen). Voor bedrijven is de beschikbaarheid van voldoende menselijk kapitaal, kwantitatief en kwalitatief, één van de belangrijkste vestigingsvoorwaarden. Hier ligt voor Limburg een grote opgave.

De drie qua werkgelegenheid omvangrijkste sectoren in Limburg zijn de zorg, de detailhandel en de zakelijke dienstverlening.³ In vergelijking met Nederland zijn industrie en landbouw relatief sterk vertegenwoordigd. De groei van de werkgelegenheid blijft achter bij die van Nederland als geheel, maar voor de periode 2012–2016 wordt toch een lichte toename verwacht. Bij de grote sectoren wordt met name groei verwacht in zorg en welzijn en de zakelijke dienstverlening. De bevolkingsprognoses (Progneff) wijzen op een verdere afname van de potentiële beroepsbevolking. RAIL verwacht tot 2016 een daling van 4,6% (tegenover een landelijke daling van 0,4%). Er is nog enige, zij het beperkte ruimte voor groei van de arbeidsparticipatie. De werkloosheid ligt in Limburg met 7% hoger dan landelijk (6%), maar het verschil wordt snel ingelopen. Dit is minder het gevolg van een groei van de werkgelegenheid dan van stagnatie c.q. daling van de omvang van de beroepsbevolking. Noord- en Midden-Limburg kennen inmiddels een werkloosheid die respectievelijk op en beneden het landelijk gemiddelde ligt.

Wanneer de economie aantrekt, zal er in de meeste sectoren en op alle beroepsniveaus een groot tekort ontstaan aan werknemers. Dit tekort zal slechts voor een beperkt deel kunnen worden opgevangen door verhoging van de arbeidsparticipatie van de huidige beroepsbevolking. Wil Limburg voorkomen dat er een kwalitatieve en

kwantitatieve mismatch op de arbeidsmarkt ontstaat en dat een gebrek aan arbeidskrachten een rem legt op de economische ontwikkeling, dan zal de regio arbeidskrachten van buiten moeten aantrekken. Voor de ontwikkeling van de topsectoren met hoogwaardige productie en vestigingen in *research and development* is het (euregio-nale) aanbod aan hoogopgeleide werknemers cruciaal; bedrijven kennen hieraan bij (re)locatiebeslissingen veel gewicht toe. Naast kenniswerkers heeft Limburg in de toekomst echter vooral behoefte aan werkers in de zorg, de land- en tuinbouw, het MKB, toerisme, etc.

Gezien het belang van een goede match op de arbeidsmarkt voor zowel de vestiging van bedrijven als voor burgers, staat de kwaliteit van de arbeidsmarkt, met name voor de Limburgse topsectoren, hoog op de agenda. De (uitvoering van) Human Capital Agenda's (HCA's) vormen een middel voor bedrijfsleven, onderwijsinstellingen en overheden om tot een gedeelde visie, ambitie en aanpak te komen. Daarnaast is het voor Limburg van cruciaal belang dat bestaande aan de landsgrenzen opgeworpen barrières op het gebied van werk en onderwijs zoveel mogelijk worden geslecht. Alleen zo is het mogelijk om voldoende banen, arbeidspotentieel en onderwijsmogelijkheden te creëren (zie rapport Hermans over Grensoverschrijdende Samenwerking).

Voor de realisering van deze kernambitie zijn de fysiek-ruimtelijke investeringen vooral effectief langs indirecte weg, dus via investeringen in de overige drie kernambities

An aerial photograph of a city, likely Maastricht, showing a large railway yard with many tracks and a few trains. The city is densely packed with residential buildings, mostly with red-tiled roofs. A river is visible in the background. The text is overlaid on the right side of the image.

Goede en grensoverschrijdende bereikbaarheid is cruciaal voor het functioneren van de nationale economie én voor het vestigingsklimaat in Limburg zelf.

We onderscheiden vier gebiedsopgaven: Greenport Venlo, Midden-Limburg, Zuid-Limburg en het Programma Maas.

5 / Integrale gebiedsopgaven Limburg

Om het lange termijn perspectief en de kernambities te realiseren, heeft Limburg een aantal integrale gebiedsontwikkelingen geformuleerd. Hierin kan de aanpak van meerdere opgaven en belangen worden gecombineerd. Deze Gebiedsagenda identificeert vier integrale gebiedsopgaven:

1. Greenport Venlo (GPV);
2. Gebiedsontwikkeling Midden-Limburg (GOML);
3. Zuid-Limburg;
4. Het Programma Maas.

Greenport Venlo (GPV) ⁴

Zoals uit de onderstaande beschrijving van de integrale gebiedsopgave voor de Greenport Venlo blijkt, ligt de nadruk in dit gebied sterk op de kernambities inzake de (inter)nationale bereikbaarheid in combinatie met de versterking van het economisch profiel, dat wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van een aantal topsectoren (Agrofood, Tuinbouw en uitgangsmaterialen en Logistiek). Voor wat betreft het ‘menselijk kapitaal’ is de beschikbaarheid van voldoende arbeidskrachten (kwantitatief en kwalitatief) een belangrijk aandachtspunt.

Gebiedsopgave Greenport Venlo

Met het concept Greenport wordt een samenhangend geheel van activiteiten in de logistiek, agro & food en tuinbouw binnen een geografisch samenhangend gebied aangeduid. Kenmerk is de sterke samenhang – en daarmee grote kansen op synergie – tussen de activiteiten. Deze wordt bereikt door intensieve samenwerking in een netwerk van bedrijven, toeleveranciers, kennisinstellingen, overheden, belangenorganisaties en maatschappelijke organisaties. Het vestigingsklimaat is toegesneden op de verdere ontwikkeling van het concept Greenport. Wanneer er sprake is van een sterke synergie tussen de topsectoren, die is ingebed in een vitaal netwerk van kernspelers, en die gericht is op en ondersteund wordt door een aantrekkelijk vestigingsplaatsklimaat, neemt de economische en maatschappelijke waarde van de Greenport Venlo toe. Toekomstige investeringen worden dan niet gezien als kosten maar als *drivers* voor verdere ontwikkeling. Voor elk van deze lagen is doorontwikkeling nodig. In samenhang leveren deze ontwikkelingen de gewenste schaalsprong op (afsprakenkader schaalsprong Greenport Venlo, 2009). De schaalsprong is niet alleen

gericht op groei van de Greenport zelf maar tevens op een sterkere verbinding met andere economische kerngebieden, met name met de Brainport Zuidoost-Nederland, de andere Greenports en de mainports, zowel de nationale (Rotterdam, Amsterdam) als de internationale (Zeebrugge, Antwerpen en Duisburg). De Greenport Venlo wordt daarmee sterker ingebed in het netwerk van ruimtelijk-economische clusters en fysieke verbindingen. Vanuit nationaal perspectief is het daarbij van belang complementariteit te zoeken, zodat onnodige concurrentie wordt voorkomen en de maatschappelijke baten op nationaal niveau het hoogst zijn.

Gebiedsopgave per schaalniveau

De opgave op nationaal niveau is tweeledig. Allereerst is het de opgave om de samenwerking met de andere Greenports te versterken met oog voor de complementariteit van de Greenports. Daar waar de andere Greenports zich onderscheiden in een of meerdere specialisaties, kenmerkt de Greenport Venlo zich juist door de diversiteit aan producten. Door vergroting van de diversiteit kan de Greenport zich verder versterken en tevens het meeste waarde toevoegen voor de samenwerkende Greenports als geheel (verenigd in de Greenport Holland). De Greenport Venlo heeft tevens de potentie om verder uit te groeien tot een belangrijke regisseur van internationale agro logistieke stromen, niet alleen voor de regio zelf maar mogelijk ook voor de andere Greenports. Concrete kansen liggen er met name in de zogenaamde versstromen.

Op de (inter)nationale achterlandverbindingen van en naar de mainports heeft de Greenport een belangrijke functie als extended gate. Daarmee heeft het een systeemfunctie voor het gehele (nationale en internationale) netwerk. Venlo is onderdeel van het Europese TenT-netwerk en het Nederlandse Kernnet en vervult met name een belangrijke functie op de Oost-West corridors (Rotterdam/Amsterdam resp. Zeebrugge/Antwerpen – Venlo – Duisburg/NRW en verder naar Duitsland, Midden, Oost- en Zuid-Europa). Voor de verdere ontwikkeling van met name de Mainport Rotterdam zal de logistieke knooppuntfunctie van Venlo verder uitgebouwd en versterkt moeten worden. Van de achterlandknooppunten heeft de Greenport Venlo de meest strategische ligging ten opzichte van het internationale knooppunt Duisburg.

⁴ / De beschrijving van de gebiedsopgave voor de Greenport Venlo is ontleend aan het MIRT-onderzoek Greenport Venlo, dat is verricht door bureau Berenschot in opdracht van het Rijk, de provincie en de gemeente Venlo.

Op landsdeling niveau is de opgave eveneens tweeledig. Allereerst is de opgave om meer te profiteren van de positie binnen de Brainport Zuidoost-Nederland. De sectoren in de Greenport Venlo kunnen zich onderscheidend ontwikkelen door het creëren van sterkere verbindingen (cross-overs) met bijvoorbeeld machinebouw, energie, glastechnologie, sensortechnologie, chemie, life-sciences, evenals het versterken van de samenhang binnen de tuinbouw en agrofood sector. Een relatief groot aantal van dit soort ondernemingen zijn in de regio Zuidoost-Nederland gehuisvest. Deze cross-overs zijn nu al aanwezig (bijvoorbeeld tussen chemie en tuinbouw, tussen machinebouw en food) maar kunnen door gericht beleid verder uitgebouwd worden. Daarnaast kan de stedelijke regio Venlo sterker aansluiten bij de reeds aanwezige kennisinfrastructuur binnen de Brainport.

Op regionaal niveau (Noord-Limburg/Regio Venlo) is de opgave om de synergie in het ruimtelijk-economisch cluster van tuinbouw, agro & food en (agro)logistiek te versterken en tegelijkertijd de condities voor de gewenste schaalsprong in te vullen. De synergie tussen de topsectoren bevindt zich – behalve op het terrein van sector-overstijgende innovaties (cross-overs) – met name op het gebied van agrologistiek. Concreet zijn er kansen om door middel van supply chain oplossingen uit te groeien tot een belangrijke regisseur van internationale agro logistieke stromen, met name in de versketens (tuinbouw en food). Deze kansen sluiten aan bij de rol van de regio als logistieke ketenregisseur voor synchromodale (inter)nationale goederenstromen van, naar en via de regio Venlo. In de rol van ketenregisseur kan de meeste waarde worden toegevoegd.

De regionale opgave omvat tevens de verbetering van de grensoverschrijdende samenwerking en samenhang met de Duitse regio Niederrhein. Samen met Niederrhein vormt de Greenport één van de grootste tuinbouwgebieden van Europa. Door versterking van de samenwerking versterkt de Greenport de afzetmogelijkheden voor het Ruhrgebied, een consumentenmarkt met circa 30 miljoen consumenten binnen een straal van 100 kilometer. De Porterstudie ⁵ moet daarvoor het fundament gaan bieden. Op basis van deze analyse van kansen zal een visie en strategie voor intensivering van de grensoverschrijdende samenwerking ontwikkeld moeten worden en zullen (investerings)plannen aan beide zijden van de grens op elkaar moeten worden afgestemd.

Randvoorwaarden

De strategische verbondenheid met de ontwikkeling van de mainports is een sterkte, maar brengt tevens risico's met zich mee. De positie van *extended gate* voor de mainports kan onder druk komen te staan wanneer de kwaliteit van de (grens)voorzieningen onvoldoende meegroeit met de eisen van afnemers en wanneer onderdelen van het vestigingsklimaat, zoals de kwaliteit van de bereikbaarheid of beschikbaarheid van ruimte, verslechteren. Om de kansen op de verschillende schaalniveaus te benutten zijn de volgende vestigingsklimaatfactoren van cruciaal belang:

- de beschikbaarheid van voldoende arbeidspotentieel;
- de aanwezigheid van (c.q. het aangesloten zijn op) de kennisinfrastructuur en vitale verbindingen tussen de 3 O's (overheid, ondernemingen en onderzoeksinstellingen);
- voldoende en kwalitatief hoogwaardige ruimte, toegesneden op de specifieke eisen van de topsectoren;
- een kwalitatief hoogwaardige bereikbaarheid voor zowel het goederenvervoer als personenvervoer (forenzen).

Om deze randvoorwaarden te vervullen is, naast de investeringen op rijksniveau, aanvullend regionaal beleid nodig. Daarnaast is versterking van de samenwerking tussen publieke en private partijen op deze punten nodig.

Infrastructuur, Ruimte en Transport

Vanwege de specifieke focus van het MIRT zoomen we verder in op de vestigingsplaatsfactoren infrastructuur (I) en transport (T). Met de gebiedsontwikkeling Klavertje 4 is vooralsnog voorzien in de beschikbaarheid van kwalitatief hoogwaardige ruimte (R) voor uitbreiding van bedrijfsactiviteiten. Een kwalitatief hoogwaardige bereikbaarheid voor de Greenport Venlo bestaat uit twee elementen:

- voldoende capaciteit en voorspelbare en betrouwbare reis- en verwerkingstijden voor het goederenvervoer;
- een bereikbaarheid die gericht is op het bieden van goede (waaronder snelle en frequente OV-verbindingen voor forenzen, zowel voor aangrenzende (stedelijke) regio's in Nederland (Brabant, Arnhem Nijmegen, Midden- en Zuid Limburg) als regio's in Nordrhein Westfalen (NRW) (met name Niederrhein). Deze bereikbaarheid is vooral gericht op het vergroten van de mobiliteit van werknemers.

Vanwege de functie in het logistiek kernnet zal de Greenport Venlo in staat moeten zijn om de omvangrijke goederenstromen te faciliteren die over de Oost-West corridors (en in mindere mate de Noord-Zuid corridor) van, naar en via de regio lopen. De groeiprognozes voor het goederenvervoer zijn weliswaar recent neerwaarts bijgesteld, maar nog steeds is de verwachting dat zich op termijn knelpunten gaan voordoen. Naar verwachting treden er na 2020 capaciteitsknelpunten op de weg op. Dat geldt met name voor de A67 (afrit 39), de doorstroming tussen A67-A73 (rondom het knooppunt Zaarderheiken). Ook in het goederenvervoer per spoor en in de binnenvaart zullen zich naar verwachting op langere termijn en op specifieke punten in het netwerk knelpunten voordoen. Deze knelpunten kunnen zich zowel in de regio zelf, in aangrenzende regio's, alsook in het nationale netwerk voordoen. Investeringen in het kader van het Programma Hoogfrequent Spoor (PHS, met name de boog bij Meteren, zijn voorzien om de bereikbaarheid per spoor van de Greenport Venlo op peil te houden. Het opvangen van de goederenvervoerstromen (potentieel een verdrievoudiging tot 2040) als gevolg van o.a. de opening van de Tweede Maasvlakte vereist naast een (selectieve) capaciteitsvergroting ook een *modal shift* van wegvervoer naar binnenvaart en spoorvervoer.

Cruciale schakels zijn met name de intermodale overslagpunten en (op langere termijn) specifieke knelpunten op de hoofdinfrastructuur (zowel wegen, spoor als vaarwegen). Verbetering van de bereikbaarheid moet allereerst gericht zijn op multimodale ontsluiting. Knelpunten worden verwacht in de overslagfaciliteiten van weg naar spoor en water (railterminal Tradeport, haven Wanssum), op het traject tussen Blerick en Venlo, het traject Venlo-Roermond en waarschijnlijk ook op de spoorverbinding tussen Venlo en Duisburg en Düsseldorf. De investeringsopgaven die hiervoor nodig zijn (bijvoorbeeld spoorverdubbeling Kaldenkirchen-Dülken) bevinden zich voor een deel in Duitsland. Overeenstemming met de deelstaat Nordrhein Westfalen is hiervoor noodzakelijk. De politiek lobby over de spoorverbinding richting Duitsland loopt. Mogelijk biedt het recent gesloten coalitieakkoord van de nieuwe coalitieregering in de deelstaat, waarin gepleit wordt voor een nieuw logistiek concept om de groeiende goederenstromen tussen NRW en Rotterdam af te wikkelen, aanknopingspunten voor hernieuwd overleg tussen het Rijk, de deelstaat, provincie en regio.

Midden-Limburg

Opgave

Midden-Limburg staat voor de opgave om meer samenhang aan te brengen tussen stad en platteland. De demografische ontwikkelingen, toenemende congestie en concurrentie van stedelijke gebieden buiten Midden-Limburg vragen om een versterking van de regio. De gebiedsvisie richt zich dan ook op het realiseren van sterke steden en een vitaal platteland, het vergroten van de regionale samenhang en een gezamenlijke profilering als één regio. Midden-Limburg heeft geen cluster van topsectoren zoals Noord-Limburg en Zuid-Limburg. In Midden-Limburg zijn echter wel bedrijven gevestigd die behoren tot de topsectoren, zoals Solvay in Roermond en Nunhems Zaden. In de energiesector beschikt Midden-Limburg over twee elektriciteitscentrales en ontwikkelt plannen voor een biomassacentrale. In het licht van de kernambities ligt de nadruk op de kwaliteit van leven en economische structuurversterking. Midden-Limburg heeft in de afgelopen decennia onvoldoende gebruik gemaakt van de potenties van het gebied in de sfeer van *leisure*: de waterrecreatie (onderbenut als gevolg van de regelgeving over de hoogwaterbescherming), de historische stads- en dorpskernen en de aanwezige natuurgebieden.

Visie

De Regiovisie 'Het oog van Midden-Limburg' verwoordt drie strategische doelen: benutten en versterken van de regionale economie, versterken van de sociale structuur en verbeteren van het vestigingsklimaat. De volgende stappen moeten hiertoe leiden:

- aanbrengen van een inhoudelijke focus per programmalijn;
- opstellen van een economische uitvoeringsagenda;
- benoemen van concrete projecten.

De Regiovisie kent met name een ruimtelijke insteek. Deze is geoperationaliseerd in de vier programmalijnen.

Landbouw, Natuur en Recreatie

De focusnotitie van de Gebiedsontwikkeling Midden-Limburg (GOML) geeft aan dat de volgende onderdelen met prioriteit worden aangepakt:

- een regionaal dekkend systeem van knooppuntenroutes voor wandelaars en ruiters;
- integrale gebiedsontwikkelingen waarbij binnen een gebied in samenhang en afstemming meerdere doelen, zoals landbouw, toerisme en recreatie, natuur, wonen, economie, leefbaarheid en infrastructuur, worden gerealiseerd en meerdere knelpunten worden opgelost;

5 / Studie naar de kracht van Nederlands-Duitse samenwerking op het gebied van agrofood in de euregio Rijn-Maas-Noord.

- afstemming met de gebiedsontwikkelingen in het aangrenzende buitenland (Grenspark Kempen-Broek en het natuurgebied Meinweg-Elmptewald als kern van het Grenspark Maas-Swalm-Nette).

Maasplassen

Voor het gebied van Maaseik tot Belfeld is het 'Masterplan Maasplassen' vastgesteld. Dit probeert door een slimme combinatie van hoogwatermaatregelen, verbeteren van landschapskwaliteiten en ruimte voor bijvoorbeeld ontwikkelingen in de sfeer van leisure beter in te spelen op de potenties van het gebied. Het Masterplan wordt doorontwikkeld naar een intergemeentelijke structuurvisie, die de basis vormt voor gemeentelijke bestemmingsplannen en/of provinciale inpassingsplannen.

Ontwikkelassen

Gebiedsontwikkelingen en daaraan gekoppelde infrastructuurle ontwikkelingen worden geconcentreerd rond twee ontwikkelassen, de N280, de A2 en de A73.

Wonen

De gemeenten werken op basis van het 'Bestuursakkoord Wonen Midden-Limburg' aan één woonvisie voor Midden-Limburg. Hierin wordt aandacht besteed aan de planvoorraad, wijzigende behoeften vanwege de demografische ontwikkelingen, herstructurering en kwaliteitsverbetering van de bestaande voorraad, de sloopopgave, de verhouding tussen landelijk en stedelijk gebied, nut en noodzaak van fondsvorming en verevening, doelgroepen (waaronder arbeidsmigranten), monitoring en afspraken met de woningcorporaties.

Complementair aan de meer ruimtelijke focus binnen de programmalijnen is aanvullend op de Regiovisie een Economische Uitvoeringsagenda (EUA) opgesteld, met als thema's maakindustrie, logistiek, leisure/retail, zorg en agro. Deze EUA draagt bij aan het realiseren van de strategische doelen uit de visie. De EUA is gericht op het tot stand brengen van toekomstbestendig hoogwaardig onderwijs en een dito kennisinfrastructuur, het creëren van een goede match tussen onderwijs en arbeidsmarkt, het (verder) ontwikkelen van innovatief MKB en het benutten van de grensoverschrijdende economische potentie van de Maasplassen. Met de EUA wordt aangesloten bij de visie op Brainport Zuidoost-Nederland en het topsectorenbeleid van het Rijk. Met dit programma en rekening houdend met de in het SVIR neergelegde rijksbelangen kan er sprake zijn van rijksbetrokkenheid bij de projecten A2, N280 en het Masterplan Maasplassen.

Zuid-Limburg

Vooraf

Anders dan bij de gebiedsopgaven voor Greenport Venlo en Midden-Limburg, waaraan recente studies ten grondslag liggen (respectievelijk het MIRT-onderzoek GPV en het rapport 'Het oog van Midden-Limburg') is er voor Zuid-Limburg is behoefte aan verdiepend onderzoek om de integrale ruimtelijk-economische opgave nader in beeld te brengen. breed onderzoek De beschrijving van de integrale gebiedsopgave Zuid-Limburg in deze Gebiedsagenda geeft een voorlopig beeld van de opgave voor Zuid-Limburg. In het voorgestelde onderzoek wordt, zoveel mogelijk gebruik makend van bestaande en lopende onderzoeken de integrale gebiedsopgave nader uitgewerkt tegen de achtergrond van de regiospecifieke factoren als de grensligging en demografische ontwikkeling. Het streven is om het onderzoek rond de zomer 2013 beschikbaar te hebben, zodat het ter besluitvorming kan worden voorgelegd in het bestuurlijk overleg MIRT najaar 2013.

Gebiedsopgave algemeen

Zuid-Limburg is in het MIRT-projectenboek 2013 en op de bijbehorende kaart aangeduid als een stedelijke regio met een concentratie van nationale belangen. Het kerngebied bevindt zich rond de topsectoren Chemie en Life Sciences en Health. De stedelijke regio als geheel levert een substantiële bijdrage aan de ontwikkeling van de Brainport Zuidoost-Nederland en langs die weg ook aan de nationale economie. Het maakt onderdeel uit van een Europese regio van 5,9 miljoen inwoners met een rijk palet van topsectoren.

Zuid-Limburg levert met de Chemelot Campus in Sittard-Geleen en de Maastricht Health Campus een substantiële bijdrage aan de ontwikkeling van de Brainport Zuidoost-Nederland tot een innovatieve, duurzame en internationale economische topregio. Het gebied is letterlijk de poort naar Europa: Zuid-Limburg grenst op het smalste punt van de provincie voor zes kilometer aan Nederland en voor 220 kilometer aan het buitenland. Het maakt onderdeel uit van een Europese regio van 5,9 miljoen inwoners met top-technologische instellingen en bedrijvigheid in onder meer Aken en Leuven. De potenties van Zuid-Limburg zijn daardoor enorm, net als haar potentiële bijdrage aan de Nederlandse economie. Tegelijkertijd worden deze potenties bedreigd. De gevolgen van de bijzondere grensligging en demografische ontwikkeling in Limburg spelen namelijk nergens zo sterk als in het zuiden van de provincie. Er mogen over de landsgrenzen enorme kansen liggen voor een 'grenzeloze groei', de met de grensligging gepaard gaande institutionele en infrastructurele barrières zijn nog

Menselijk talent is een cruciale vestigingsfactor: bedrijven volgen steeds meer de mensen. Het gaat daarbij om actieve, creatieve, goed opgeleide, ondernemende mensen met een diverse achtergrond.

lang niet geslecht. De grensoverschrijdende kansen op de arbeidsmarkt blijven daardoor nu nog voor een groot deel liggen. De demografische omslag stelt Zuid-Limburg daarnaast voor een herstructureringsopgave die het gebied vanwege de omvang niet alleen kan dragen. Er is daarom een gezamenlijke inspanning nodig van Rijk, provincie, regio en steden om de bedreigingen voor Zuid-Limburg het hoofd te bieden. Alleen dan kan dit gebied zijn grote economische potenties waarmaken en kan de dreigende letterlijke marginalisering aan de uiterste rand van Nederland worden voorkomen. In de integrale gebiedsopgave van Zuid-Limburg staat de komende jaren daarom de economische structuurversterking centraal. Als onderdeel van de Brainport Zuidoost-Nederland moet het gebied zich verder ontwikkelen als de verbindende schakel met de regio's Eindhoven, Aken en Leuven/Hasselt. Dit bevordert de bundeling van technologische kennis en de wereldwijde export van de innovatieve producten die hieruit voortkomen. Rijk, provincie en gemeenten zouden alle belemmeringen die er zijn om de schakelfunctie te vervullen, moeten wegnemen.

Om dit te bereiken, richt de aanpak zich op het tot stand brengen van:

- krachtige economische campussen ⁶ en clusters die een substantiële bijdrage leveren aan het Bruto Nationaal Product;
- grootstedelijke centra als motoren van en magneten voor de (kennis)economie;
- een hoogwaardig en divers aanbod van woonmilieus voor (kennis)werkers;
- uitstekende verbindingen tussen economische (kennis) clusters binnen en buiten de regio.

Deze opgaven wijzen erop dat in Zuid-Limburg alle vier de kernambities een belangrijke rol spelen, dus zowel de versterking van de economische structuur als de (inter) nationale en interne bereikbaarheid, de kwaliteit van leven en de beschikbaarheid van menselijk kapitaal.

De urgentie van een gezamenlijke inspanning in Zuid-Limburg wordt overigens breed gedeeld. De provincie en het Rijk zetten voorjaar 2012 een belangrijke stap in de invulling van de gebiedsopgave door het sluiten van het convenant 'Een koers voor Limburg', met het bijbehorend Actieprogramma Zuid-Limburg. Deze vormen een belangrijke inspiratiebron voor de beschrijving van de integrale gebiedsopgave in deze Gebiedsagenda.

Krachtige economische clusters

De twee campussen in Sittard-Geleen en Maastricht staan centraal in de clusterontwikkeling rond de nationale topsectoren Chemie, Life Sciences & Health en Hightech materialen en systemen. De Chemelot Campus en de Maastricht Health Campus hebben recent een financiële injectie van 180 miljoen euro gekregen van publieke en private partijen. Deze investering wordt besteed aan de ontwikkeling van vastgoed voor nieuwe bedrijfsvestigingen, het aantrekken van nieuwe innovatieve bedrijven in het midden- en kleinbedrijf, nieuwe technologieën voor deze bedrijven en onderzoek en onderwijs toegespitst op de vraag van de belangrijkste spelers op de regionale, economische markt. De samenwerkingsovereenkomst tussen de Universiteit Maastricht en de Rheinisch Westfälische Hochschule (de universiteit in Aken met meer dan 30.000 technische studenten) kan aan deze dwarsverbanden een grote bijdrage leveren. De aandacht mag zich in de nationale topsectoren niet beperken tot alleen het topsegment en het aantrekken daarvan. De kenniseconomie veroorzaakt een *multiplier* voor de reguliere productie en diensteneconomie. Elke kenniswerker levert ongeveer zeven banen op in de productie, bij toeleveranciers en in de dienstverlenende sector.

Zuid-Limburg levert ook een bijdrage aan de ondersteunende topsectoren Energie en Logistiek. Daarnaast is het gebied een van de populairste binnenlandse vakantiebestemmingen. Leisure is daardoor een cluster van formaat met 20.000 banen. Ook het financieel-administratief cluster is in Zuid-Limburg sterk vertegenwoordigd met onder andere het CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek), pensioenuitvoerders APG en AZL, de belastingdienst en diverse Europese *shared service* centra. Stuk voor stuk gaat het hier om bedrijven met een grote kennis en ervaring op het gebied van financieel/administratieve processen: (kennis)ontwikkeling, verwerking en beheer.

Voor de Zuid-Limburgse uitvoering van het Brainport 2020-programma is LED (Limburg Economic Development) opgericht. Ondernemers, onderwijs- en onderzoeksinstituten en overheden werken hierin nauw samen aan de gezamenlijke economische ambitie om een steeds grotere bijdrage te leveren aan de Nederlandse economie.

Grootstedelijke centra (stedelijkheid)

Bedrijven vestigen zich daar waar 'het' gebeurt. De vraag is: wat is/wordt 'het'? Het Centraal Planbureau zei daarover in 2010 het volgende in zijn vooruitblik naar 2040: 'Menselijk talent is een cruciale vestigingsfactor: bedrijven volgen steeds meer de mensen. Het gaat daarbij om actieve, creatieve, goed opgeleide, ondernemende mensen met een diverse achtergrond, die als groep een sterke impuls geven aan de stedelijke economie. Maar juist deze groep mensen is minder dan voorheen gebonden aan een plek. Zij zijn steeds mobieler en concentreren zich in attractieve steden. Steden strijden om dit talent en in deze competitie zullen er winnaars en verliezers zijn.' Stedelijkheid is de ruimtelijke conditie waarbij ontmoetingen ('face to face') tussen verschillende soorten mensen in de openbare ruimte tot stand kunnen komen. Naast de aansluiting op mondiale netwerken is het van belang dat mensen kunnen wonen op loopafstand van een aantrekkelijke binnenstad, met een interessante mix aan kennis en cultuur. Verstedelijking komt dus neer op het versterken van de aantrekkingskracht van de centraal stedelijke gebieden als ideale habitat voor kenniswerkers.

De ontwikkeling van de drie Zuid-Limburgse steden Heerlen, Sittard-Geleen en Maastricht kan daarom niet los worden gezien van de integrale opgave van Zuid Limburg. Belangrijke fysieke projecten als Belvédère (Maastricht), Zitterd Revisted (Sittard-Geleen) en Maankwartier (Heerlen) hebben een bredere betekenis dan alleen een ruimtelijke. Zij dragen bij aan de hoogstedelijkheid die deze steden aantrekkelijk maakt voor (kennis)werkers en dus ook voor (internationale) bedrijven. Twee andere voorbeelden zijn de gezamenlijke kandidatuur van de steden voor 'Maastricht Culturele Hoofdstad 2018' en het project Sportzone Limburg. Ook hierbij gaat het om meer dan louter de verkiezing van Maastricht of de hoofdlocatie van de Sportzone in Sittard. De sociaal-economische waarde van het versterken van de euregionale culturele (waaronder erfgoed) en sportieve infrastructuur kan hier niet worden onderschat.

Diversiteit van hoogwaardige woonmilieus (herstructurering)

Daar waar het bij 'verstedelijking' gaat om de hoogstedelijke ontwikkelingen in de drie centra, gaat het bij de woonmilieus om het totaalaanbod en dan met name om wonen. In Zuid-Limburg wonen 608.000 mensen waarvan 30.000 studenten. In de hele Euregio (50 km om Zuid-Limburg heen, binnen een reisafstand van maximaal een uur) wonen 3,7 miljoen mensen. Wat kan het gebied mensen bieden, hoe is en blijft Zuid-Limburg onderscheidend?

Zuid-Limburg heeft op woongebied het nodige te bieden. Op dit moment kost een gemiddelde eengezinswoning in Zuid-Limburg circa 200.000 euro tegen een landelijk gemiddelde van 275.000 euro. Dat maakt Zuid-Limburg aantrekkelijk voor starters. Voor de meer kapitaalkrachtigen zijn er de vele landgoederen en ruime woningen 'in het groen', maar toch 'naast de stad'. Wie hoogstedelijk wil wonen, kan terecht in de stedelijke centra Heerlen, Maastricht of Sittard-Geleen. Tussen deze stedelijke gebieden ligt het groene hart van Zuid-Limburg, het Heuvelland. Van groot belang voor de toeristisch-recreatieve sector en een aantrekkelijke vestigingsfactor voor potentiële bewoners. Tegenover de pluspunten staan bedreigingen. Door de krimp staat de kwaliteit van de leefomgeving in grote delen van Zuid-Limburg onder druk. Woningen staan gemiddeld lang in de verkoop; daardoor dalen de prijzen. Dit belemmert de doorstroming en kan een rem veroorzaken op investeringen in onderhoud en verbetering. Ook sluit het woningaanbod onvoldoende aan op de woningvraag. De woningmarkt is dus in meerdere opzichten uit evenwicht geraakt.

De opgave op het gebied van de herstructurering ligt de komende jaren vooral in de woonwijken. Door de demografische omslag en de mismatch tussen vraag en aanbod liggen dalende woningwaardes, toenemende leegstand, verloedering en sociaal isolement op de loer. De herstructureringsopgave in Zuid-Limburg en vooral in Heerlen/Parkstad is zo complex, uniek en urgent dat een gezamenlijke actie niet uit kan blijven. De afgelopen jaren hebben Rijk, provincie, gemeenten, buurtorganisaties en corporaties samen belangrijke stappen gezet waardoor, tegen alle sombere scenario's in, de woningwaardes en de leefbaarheid in buurten op peil zijn gebleven. Er is dus economische en sociale waarde gecreëerd, maar nog lang niet in voldoende mate. De woonmilieus zullen verder gedifferentieerd moeten worden: 'meer stad' en 'meer land'. Enerzijds verdunning en vergroening van bestaande milieus, zodat wordt voorzien in de behoefte aan ruime en groene woonmilieus waarin rust, ruimte en privacy voorop staan. Anderzijds aantrekkelijke en betaalbare stads-woningen in de binnenstad of op loop- en fietsafstand daarvan. Hier staan stedelijkheid en ontmoeting voorop. De herstructurering van de gebieden grenzend aan de binnensteden biedt een kans om in deze behoefte te voorzien. Gelet op de omvang van de herstructureringsopgave vinden provincie en regio dat ook het Rijk hiervoor een financiële medeverantwoordelijkheid moet nemen, naast rijksmaatregelen als de aanpassing van regelgeving, onderzoek naar nieuwe financieringswijzen en de deelname aan experimenten. Het Rijk is hiervan nog niet

⁶ / Een campus heeft de volgende 4 kenmerken: massieve research, hoogwaardige infra/gebouwen, manifeste kennisinstellingen en werkt volgens het principe van "open"innovatie.. In Zuid-Limburg gaat het om de Chemelot Campus die behoort tot 1 van de 6 campussen van nationaal belang en de Maastricht Health Campus.

overtuigd. Dat investeren in herstructurering veel meer oplevert dan het kost, is al in 2010 onderzocht en bewezen ('MKBA Herstructureringsaanpak Parkstad', door RIGO/ EIB, in opdracht van Rijk, provincie en regio).

Met het oog op de herstructureringsopgave worden experimenten en nieuwe initiatieven voor stadsontwikkeling op touw gezet zoals en de Maastrichtse aanpak (Maastricht Lab) en IBA Parkstad (Internationale BauAusstellung). Het laatste is een succesrijk Duits concept dat al honderd jaar bestaat, en is een strategie om over een periode van acht tot tien jaarsteden en regio's in transformatie te versterken met nieuwe ideeën en projecten. Najaar 2012 is door het College van Gedeputeerde Staten. Parkstad Limburg en de afzonderlijke gemeentebesturen een Intentieovereenkomst gesloten over organisatie van een IBA Parkstad.

Goede verbindingen (bereikbaarheid)

Kennisclusters moeten onderling goed verbonden zijn. Of het nu gaat om datavervoer, personenvervoer of productenvervoer, de bereikbaarheid is een bepalende vestigingsfactor. Goede verbindingen binnen Zuid-Limburg, met name tussen de steden en de campussen onderling, zijn daarom van groot belang. Misschien nog belangrijker zijn de verbindingen naar de sterke regio's binnen een uur rijden om ons heen. Eindhoven, Aken, Luik en Leuven zijn kennisregio's waarmee vanuit Zuid-Limburg veel wordt samengewerkt. Op een iets grotere afstand liggen Brussel, Amsterdam, Parijs en Frankfurt.

Bij de hoofdwegen draait het om de E314 (Antwerpen-Düsseldorf, in Nederland A76), de E25 (Amsterdam-Luik, A2 in Nederland), het Maaskruisend verkeer in Maastricht en de aanhaking van de Buitenring in Parkstad aan het Duitse wegennet. De wegen kruisen elkaar en zijn de levensaders van de Zuid-Limburgse economie. Zowel de capaciteit als de kwetsbaarheid (door het gebrek aan alternatieve routes) zijn een punt van aandacht. Bij het spoor draait het om snelle verbindingen tussen de Randstad via Zuid-Limburg naar Luik en Aken, waar kan worden aangehaakt op het Europese hogesnelheidsnetwerk richting Brussel/Parijs/Londen enerzijds en Keulen/Frankfurt/München anderzijds.

Zuid-Limburg ervaart voortdurend dat de nationale discussie over infrastructuur ophoudt bij de grens. Bij het beoordelen van het belang van de verbindingen vanuit de Randstad naar Zuid-Limburg vergeet men in de afwegingsmodellen vaak om over de grens te kijken. Binnen een uur reistijd van Zuid-Limburg bevinden zich 2,2 miljoen banen. Binnen een uur van Amsterdam zijn

dat er 1,7 miljoen. Verbindingen met Zuid-Limburg zijn dus ook voor de Randstad van belang. Ook digitale verbindingen bieden kansen, bijvoorbeeld dataverkeer via glasvezel op bedrijventerreinen.

De bereikbaarheidsopgave in Zuid-Limburg bestaat uit:

- het verbeteren van de (inter)nationale bereikbaarheid van de centrumsteden en economische clusters via met name het openbaar vervoer en het hoofdwegennet;
- het bevorderen van grensoverschrijdende pendel ten behoeve van arbeidsmarkt en onderwijs.

Programma Maas

Voor de Maas als geheel heeft het rivierbelang de eerste prioriteit (waterveiligheid en waterkwaliteit). Dit vindt zijn aanleiding in de overstromingen van 1993 en 1995. Het Rijk heeft bepaald dat er een hoogwaterbescherming gerealiseerd zou worden met een beschermingsniveau van 1:250 (kans op een overstroming eens per 250 jaar). Rijk en regio hebben zich ten doel gesteld om dit beschermingsniveau uiterlijk in 2020 gerealiseerd te hebben.

Om de belangen van de waterveiligheid te waarborgen is er wet- en regelgeving opgesteld voor bouwen in het rivierbed in Nederland. Dit heeft ertoe geleid dat er een belemmering kwam te liggen op de verdere sociaal-economische en ook natuurlijk-landschappelijke ontwikkelingen in het rivierbed van de Maas. Vandaar dat bij het realiseren van met name de waterveiligheidsopgave nadrukkelijk wordt gezocht naar 'meekoppelende' belangen, waardoor de maatregelen niet alleen de veiligheid bevorderen, maar ook zoveel mogelijk bijdragen aan ontwikkeling van natuur en landschap en aan de sociaal-economische ontwikkeling. Daarvoor zijn momenteel een aantal werken in uitvoering of ontwikkeling.

De dominante kernambitie in dit gebied is gelegen in het behoud en verbetering van de kwaliteit van leven (veiligheid, ontwikkeling van natuur- en landschap), waarbij investeringen ook zo mogelijk worden gekoppeld aan versterking van de sociaal-economische structuur.

Het Programma Maas omvat watergebonden gebiedsontwikkelingen in en rond de Grensmaas en de Zandmaas, en twee integrale gebiedsontwikkelingen bij Ooijen-Wanssum en het Maasplassengebied (Masterplan Maasplassen). In het stroomgebied van de Maas ligt een keten van binnenhavens (Gennep, Ooijen-Wanssum, Venlo, Maasbracht, Born, Stein en Maastricht) met een regionale en

(internationale) functie. In opdracht van de provincie en de betrokken gemeenten is voor deze keten een Haven-netwerkvisie in voorbereiding, die de lange termijnontwikkeling in beeld brengt, en die moet leiden tot een optimale benutting van de economische potenties van het netwerk in relatie tot andere modaliteiten, inclusief oplossingsrichtingen en investeringsprioriteiten.

Van Bosscherveld (Maastricht) tot aan Roosteren is het Grensmaasproject in uitvoering gebaseerd op de beginselen van zelfrealisatie. Deels ten laste van de RWS-scope Grensmaas zijn daarbij ook locaties op de westelijke oever van de Maas (Vlaams grondgebied) locaties betrokken. Het Grensmaas project op Nederlands grondgebied moet per 2017 een hoogwaterbescherming van 1:250 per jaar. De natuurrealisatie in het gebied dient per 2018 afgerond te worden, terwijl de eindoplevering wordt voorzien in 2023. Op Vlaams grondgebied worden ook initiatieven van bouwgrondstoffenwinnaars voorzien. Deze leiden ter toe dat per 2020 naar verwachting een veiligheidsniveau van 1:250 voor het jaar 2050 (de eerste Deltadoelstelling) zal worden gehaald. In samenwerking met Vlaanderen wordt voorzien dat omstreeks 2020 tevens een internationaal rivierlandschapspark met recreatief mede gebruik zal zijn gerealiseerd. Op de westoever worden ook tussen Roosteren en Maaseik initiatieven voorzien. Naast de scope Grensmaas (RWS Maaswerken) is dit project nader geregeld in de bestuursovereenkomst (provincie, rijk en waterschappen) Waterveiligheid Limburg van 10 november 2011.

Voor het gebied tussen Maaseik tot voorbij Buggenum is een Masterplan Maasplassen vastgesteld. Zie paragraaf 2: Midden-Limburg. Ten noorden van Venlo spelen naast Ooijen-Wanssum de optimalisatie van de hoogwatergeul Lomm en de realisatie van het Maaspark Well een rol, waarbij tevens gebiedsontwikkelingen aan de orde zijn. Voor het Maaspark Well is in 2011 al een structuurvisie vastgesteld terwijl het begin van de realisatie (schop in de grond) in 2013 wordt verwacht. Voor het Limburgs grondgebied ten noorden van het Maaspark Well wordt momenteel gewerkt aan een nog dit jaar (2012) vast te stellen Masterplan waarna naar verwachting direct daarop volgend een (intergemeentelijke) structuurvisie tot stand zal komen. Voor de hele Maasvallei zullen naar verwachting per september 2012 op elkaar aansluitend de gebiedsprocessen ten behoeve van het Deltaprogramma worden gestart. Deze zullen een doorlooptijd van twee jaar hebben. De resultaten zullen vervolgens in de per 2014/2015 te verwachten Deltabeslissingen worden verankerd. Kansen die zich tussentijd voordoen worden zoveel als mogelijk

'Deltaproof' gepakt ten einde zo spoedig mogelijk de achterstand in te lopen, die in Limburg ten aanzien van hoogwaterbescherming bestaat. Door gebiedsontwikkelingen te initiëren en/of te faciliteren wordt tevens inzet gepleegd om de verrommeling en sociaaleconomische neergang in het gebied het hoofd te bieden.

Gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum

De oorspronkelijke aanleiding voor deze gebiedsontwikkeling zijn de hoogwaters van 1993 en 1995, toen de zogeheten 'oude Maasarm' tussen Ooijen en Wanssum volstroemde en voor veel wateroverlast zorgde. In 1996 is de oude Maasarm daarom met kades afgesloten. Hierdoor ontstond een flessenhals, waardoor het beschermingsniveau op de langere termijn niet meer voldoende is. Bovendien zijn in het gebied door het strenge rivierregime nauwelijks nog ruimtelijke en economische ontwikkelingen mogelijk (het 'planologisch slot').

De verruiming van de Oude Maasarm, gecombineerd met en verbonden aan andere ruimtelijke ingrepen, biedt het meeste perspectief voor de veiligheid, vitaliteit én leefbaarheid van het gebied. Door de ruimtelijke ingrepen in onderlinge verbinding integraal aan te pakken, zal de realisatie naar verwachting sneller, goedkoper en beter verlopen. Hierdoor wordt een belangrijk rivierkundig knelpunt opgelost en ontstaat weer ruimte voor ruimtelijke en economische ontwikkelingen.

Binnen deze integrale gebiedsontwikkeling zijn diverse maatregelen samengebracht en verknoot. Over de realisatie van de gebiedsontwikkeling zijn afspraken gemaakt met het Rijk in de op 10 november 2011 gesloten Bestuursovereenkomst Veiligheid Maas. Op 2 november 2012 is een vervolgovereenkomst gesloten in de vorm van een MIRT voorkeursbesluit. Er heeft afstemming plaats met het Deltaprogramma Grote Rivieren (robuustheidstoets, toekomstvastheid maatregelen).

De huidige de stand van zaken rond de gebiedsontwikkeling Ooijen-Wanssum treft u aan in bijlage 5.

Het financieel-administratief cluster is in Zuid-Limburg sterk vertegenwoordigd met onder andere AZL, CBS, APG, de Belastingdienst en diverse Europese shared service centra.